— door Wim Rutgers —

Caribische literatuur: voorwerp van aanhoudende zorg... van wie?

IN HET LAATSTE weekend van september bruiste het Amsterdamse Koninklijk Instituut voor de Tropen van de activiteiten, omdat er in dat koloniale gebouw de kleurrijke Latijns Amerika Dagen plaatsvonden. Naast een door de Argentijnse componist Ariel Ramirez geschreven Misa Criolla die gezongen werd door het statige Beverwijks Katholiek Gemengd Koor, knalden de merengues door de grote lichthal, terwijl in het Soeterijn Theater onze Julian Coco zijn gitaar streelde. Er werden films gedraaid, er werden authentieke dansen uit Brazilië en Suriname gedanst, er was een forum over "Beeldvorming over Latijns Amerika in Nederland", er was een grote gespecialiseerde boekenmarkt. Kortom, er was van alles te beleven en ik voelde me even weer helemaal thuis. Temidden van al die drukte en bezinning werd er 's zondags- middags uitgebreide aandacht besteed aan Caribische literatuur van Suriname en de Nederlandse Antillen, het onderwerp waar ik het eigenlijk over wil hebben.

Aart Broek gaf in een duidelijke inleiding zoals we dat van hem gewend zijn, een uiteenzetting over de Papiamentstalige literatuur van Curaçao vanaf de jaren twintig, onder de titel: "Guillermo Rosario's afscheid van literaire voorgangers". De moderne Antilliaanse literatuur begint plus minus 1915, als de "imitashon" plaats maakt voor de "epoka di kreashon" (de terminologie is van Pierre Lauffer), maar auteurs als Fraai, Suriel en ook Kroon zijn er aanvankelijk vooral op uit de traditionele R.K. moraal in het zich door de komst van de Shell sterk ontwikkelende en seculariserende Curaçao te bevestigen en te bewaren. Pas Rosario geeft een realistischer en kritischer beeld van de Curaçaose maatschappij. Vandaar Broeks titel. Zijn lezing werd gevolgd door een kort t.v.-interview met Guillermo Rosario zelf en Edward de Jongh, over wat zij als taak van de literatuur zien.

Luis Daal keek bijna veertig jaar na dato nog een keer naar het grote belang dat het kleine drie nummers tellende tijdschrift **Simadan** heeft gehad voor de Papiamentstalige literatuur en de Antilliaanse literatuur in het algemeen. Hij zag een lijn van **Gydelcra** uit 1944, **Simadan** in 1950, 1951 en 1961, en **Independiente** van 1986. Niemand was er tegen het Nederlands, maar men was allereerst voor het Papiamento.

Tenslotte gaf Igma van Putte haar visie op de moderne Afro-Antilliaanse poëzie, die zij gekenmerkt ziet door verschijnselen in het ritme, in woorden en zinnen, in beeldspraak en thema's als de schoonheid van het geboorte- eiland, trots op de eigen taal, folklore enz. Hoe kan het anders, Pierre Lauffer liep ook hier weer voorop.

SURINAME

Waarom vertel ik dit allemaal? Om te komen bij waar ik het eigenlijk over wil hebben. Want aan dit fraaie drieluik van lezingen was de Surinaamse literatuur voorafgegaan onder leiding van Michiel van Kempen.

Chitra Gajadin droeg een verhaal voor, Hugo Pos las het verhaal "De wet van Aptailo" uit **Het doosje van Toeti,** Paul Middellijn declameerde enkele gedichten van hemzelf en Jules Niemel ook van hemzelf en andere Surinaamse dichters. Dit laatste ter adstructie van een lezing door Michiel van Kempen: "Tussenstroomse schrijvers; de literatuur van Suriname".

Michiel van Kempen vertelde dat hij einde 1988 voor **Preludium** een bloemlezing van Surinaamse literatuur zal samenstellen, maar dat de kwaliteit van de inzendingen vaak erg tegenvalt. Wat is literatuur, wat rijmelarij? Hij hield zich ook bezig met de vraag wat we onder Surinaamse literatuur in een land waar 22 talen worden gesproken zouden moeten verstaan. Met voorbeelden liet hij daarna zien wat hij goede Surinaamse literatuur vindt — Jules Niemel droeg de gedichten voor.

Hiermee kom ik al dichter bij mijn onderwerp. Net als de Nederlandse Antillen heeft ook Suriname een vrij jonge literatuur, met aarzelende beginpogingen in een verder koloniaal verleden. Over beide literaturen (is het wel meervoud?) is in de loop van de laatste decennia het een en ander bestudeerd en geschreven. Zoals Cola Debrot de Antilliaanse literatuur beschreef, zo deed Hugo Pos dat met de Surinaamse in diverse artikelen en overzichten. Zoals wij Pierre Lauffers **Di Nos** (en **Cosecha Arubiano**) hebben, zo heeft Suriname Shrinivasi's **Wortoe d'e tan abra** en Voorhoeve / Lichtvelds **Creole Drum.** Auteurs als Edgar Cairo, Astrid Roemer, Rabin Gangadin gaven hun persoonlijke visie op wat Surinaamse literatuur hoort te zijn (en vaak niet is). Er zijn enkele scripties over Surinaamse literatuur, zoals die er ook zijn over de Antilliaanse.

Maar toch heeft de Surinaamse literatuur in tegenstelling tot kwantitatieve produktie- verhoudingen nooit die kwalitatieve aandacht in kritische zin gehad die de Antilliaanse literatuur wel kreeg. Jos de Roo schreef natuurlijk zijn studie over Bea Vianens **Sarnami hai,** maar voor de Antillen maakte hij een compleet **Antilliaans Literair Logboek.** Een overzicht als Aldert Walrechts **Het goud voor Suriname** kan niet in de schaduw staan van **Autonoom** en **Met eigen stem.** Ik noem maar niet meer op, het is zo voldoende duidelijk.

Nu ben ik echt bij waar ik met u naar toe wilde, want de hiervoor genoemde Michiel van Kempen, die van 1983 tot 1987 in Suriname werkte als leraar Nederlands en coördinator van de sectie literatuur van het ministerie, heeft deze literair- kritische bordjes van de genoemde verschillen aanzienlijk verhangen. Hij deed dat in Suriname zelf met zijn kritische artikelen in **De West** en **De Ware Tijd;** hij doet dat sinds een jaar in Nederland in de **Weekkrant Suriname.**

Zijn herinneringen aan vier jaar literair- kritische arbeid in Suriname heeft hij opgetekend in een zowel komisch als tragisch apologetisch geschrift onder de programmatische titel: **De knuppel in het doksenhok; leven in de Surinaamse letteren,** een boekje van 54 pagina's.

Ik geef enkele citaten ter karakterisering; "Waarom ik dit boekje heb geschreven? Om te laten zien dat eerlijkheid de pijler is van de goede literatuurkritiek... de recensent die nooit één commentaar of discussie losmaakt, deugt niet... een niet- kritische literatuurrecensent moet zich maar slijmericus noemen, of reclamericus, maar geen criticus..." Zijn strikt literaire normen worden wel gezien als poging om een nog jonge literatuur af te breken, maar Michiel van Kempen zelf zegt dat hij positief schrijft "voor alle jonge Surinaamse schrijvers: voor de overmoedigen als moment van bezinning, voor de voorzichtigen als push om het **eigen** kunnen te laten zien".

DE SURINAAMSE LITERATUUR 1970 - 1985

Michiel van Kempen gooit geen knuppel op ongedocumenteerde wijze in de Surinaamse letteren, maar met een veelheid van argumenten die voortkomt uit een in de Surinaamse literatuur verbluffend belezen positie. Wie dat nog niet wist uit de vele artikelen kan dat nu bewezen zien in de grote documentatie, die onlangs bij de Surinaamse Volksboekwinkel verscheen.

"De Surinaamse literatuur 1970 - 1985 een documentatie" is een grondige materiaal- verzameling van alle afzonderlijk verschenen primaire en secundaire literaire publicaties over de periode van 1970 tot 1985. Daartoe geeft Van Kempen een naar volledigheid strevende alfabetische bibliografie op auteurs, persoons- en zaaknamen in ongeveer 240 pagina's. Dat is dus een welkome variatie en aanvulling op de algemene door het Caraf te Leiden gepubliceerde overzichten en de verouderde Sticusa- bibliografie. Van Kempen komt voor de vijftien onderzochte jaren tot een aantal van ruim elfhonderd publicaties van **afzonderlijk** verschenen literaire werken, dus zonder tijdschrift- en krantenpublicaties en dergelijks. Dat is dan toch een gemiddelde van zo'n zes uitgaven per maand. Michiel van Kempen heeft deze uitgebreide bibliografie laten voorafgaan door een uitvoerige inleiding, waarin hij uiteenzet wat hij onder Surinaamse literatuur verstaat en welke criteria hij daarvoor hanteert, welke instanties er allemaal bij het literaire bedrijf betrokken zijn in Suriname (of juist NIET betrokken zijn en dat toch eigenlijk WEL zou moeten) en hoe die al of niet functioneren, de verhouding tussen literatuur en maatschappij, waarover Van Kempen schrijft: Wie de Surinaamse literatuur leest, leest de Surinaamse geschiedenis (p.101).

Uitvoerig behandelt hij in drie groepen 21 thema's die hij uit zijn materiaal- verzameling destilleert als de overheersende zaken die in de Surinaamse literatuur zijn beschreven. Na een kort hoofdstuk over jeugdliteratuur, waarbij hij geen onderscheid maakt tussen kinderboeken en jeugdboeken zoals tegenwoordig toch wel gebruikelijk, bespreekt Van Kempen het probleem of de Surinaamse auteurs die in Nederland wonen al of niet tot een aparte afdeling van de Surinaamse literatuur zouden behoren, met de conclusie, dat de Surinaamse literatuur in Nederland zich onderscheidt van zowel de Surinaamse als de Nederlandse en noch tot de ene noch tot de andere behoort (p.158).

Dit uitgebreide werk van ruim vierhonderd pagina's geeft dus niet alleen feitelijke bibliografische gegevens, maar bevat ook wel degelijk materiaal waarin de auteur zijn standpunt voor discussie vatbaar maakt. Steeds doet hij dat aan de hand van argumentatie die van uitgebreide literatuur- opgaven vergezeld gaan. Met behulp van dit beredeneerde documentaire werkstuk kan een inhoudelijke discussie over de Surinaamse literatuur in het vervolg heel wat grondiger gevoerd worden.

Tot nu toe was de Surinaamse literatuur uitsluitend kritisch begeleid door artikelen van beperkte omvang — ze worden hier alle opgesomd. Nu beschikken we over een waardevol bronnenboek, dat echter des te pijnlijker laat voelen hoe onbereikbaar veel van het genoemde materiaal is, zowel in Suriname als in Nederland. Het verzamelen van veelal kleine in eigen beheer in geringe oplages verschenen bundeltjes moet Van Kempen een enorme hoeveelheid speurzin en energie gekost hebben.

De ontwikkeling van de Surinaamse literatuur in de laatste decennia en de waarde van dit boek daarbij, kunnen we ook zien als we ons het contrast bewust worden tussen dit formidabele werk en dat van Aldert Walrecht die aan het begin van de door Van Kempen beschreven periode zijn "Het goud van Suriname" schreef als uitgave van het Minov in 1970. Het dunne boekje en dit omvangrijke werkstuk van Van Kempen geven naast een compleet andere taakopvatting als literair- historisch documentalist ook aan hoe sterk de Surinaamse letteren zich sinds 1970 ontwikkeld hebben. Iemand die in het vervolg over Surinaamse literatuur schrijft en de gegevens in Van Kempens boek daarbij niet gebruikt, doet zich zelf en zijn aanstaande lezers ernstig tekort.

Met Michiel van Kempens boeken zijn de Antilliaans — Surinaamse literair- kritische verhoudingen die ik hiervoor constateerde, in een klap aanzienlijk veranderd, zij het misschien nog niet in die zin van de **analyses** van de Surinaamse literatuur, wèl in het verschaffen van het **materiaal** dat die studies mogelijk moet maken. Een zo groots gedocumenteerd werk als **De Surinaamse literatuur 1970 - 1985** kent de Antilliaanse literatuur nog niet. Er is dus nog werk aan de winkel.

Deze documentatie is niet goedkoop — ze kost zo rond de vijftig gulden — en vooralsnog vrij moeilijk te krijgen wegens de penibele economische situatie in Suriname. Voorlopig zal de distributie via de auteur zelf mogelijk zijn: Groeneveen 385, 1103 G A Amsterdam, Nederland.

Michiel van Kempen: De knuppel in het doksenhok; leven in de Surinaamse letteren. Uitgeverij De Volksboekwinkel, Paramaribo, 1987, 54 pp.

Michiel van Kempen: De Surinaamse literatuur 1970 - 1985, een documentatie. Uitgeverij De Volksboekwinkel, Keizerstraat 197, Paramaribo, 1987, 405 pp.